

ANNA BĄCZKOWSKA

BARNGARLA – JĘZYK AUSTRALIJSKICH ABORYGENÓW NA CROWDSOURCINGOWEJ PLATFORMIE EDUKACYJNEJ LARA

WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł poświęcony jest omówieniu materiałów dydaktycznych do nauki języka barngarla, które udostępnione są na crowdsourcingowej platformie edukacyjnej LARA. W pierwszej części artykułu przedstawione będą podstawy lingwistyki rewiwalizacyjnej, a także omówiony zostanie język barngarla. Druga część poświęcona będzie wyjaśnieniu, czym jest crowdsourcingowa platforma LARA, oraz podstawowym założeniom edukacji crowdsourcingowej. W trzeciej części natomiast zaprezentowane będą fragmenty podręczników udostępnionych na platformie LARA przeznaczonych do nauki języka barngarla¹.

1. REWIWALISTYKA – LINGWISTYKA REWIWALIZACYJNA

Rewitalizacja języka (*language revitalization*, *language revival*; Austin i Sallabank, „Welcome!”; Haig i in.; Olko i Sallabank) to prężnie rozwijająca się dziedzina badań zajmująca się językami zagrożonymi lub wymarłymi (Hinton i in. xxi). Termin rewitalizacja języka czasami używany jest zamiennie z innymi określeniami, np. zachowanie języka (*language maintenance*) czy odzyskiwanie języka (*language reclamation*) (Hinton i in. xxvi). Zachowanie języka to kontynuowanie jego używania przez mniejszości mimo wywieranych presji

Dr hab. ANNA BĄCZKOWSKA, prof. UG – Uniwersytet Gdański, Instytut Anglistyki i Amerykanistyki, Zakład Glottodydaktyki i Przetwarzania Języka Naturalnego; e-mail: anna.baczkowska@ug.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0147-2718>.

¹ Niniejszy artykuł powstał podczas badań prowadzonych w trakcie mojego miesięcznego pobytu naukowego w lipcu 2021 roku w Rejkiawiku na Islandii, w Instytucie Arni Magnussona, na zaproszenie Dr Branislava Bedi, w ramach projektu COST ACTION „enetCollect” (CA16105; <https://enetcollect.eurac.edu>), który sfinansował mój pobyt badawczy.

na posługiwanie się językiem większości. Odzyskiwanie języka to albo przywracanie do użycia języka uśpionego (tj. takiego, którego ostatni rodzimy użytkownik już zmarł), albo zakrojone na szerszą skalę działania środowiska zmierzające do uzyskania prawa do używania danego języka mniejszościowego (dekolonizacja). Rewitalizacja języka (*revitalization*) występuje z kolei wówczas, jeśli rodzimi użytkownicy danego języka nadal żyją. Według Hintona i in. termin najbardziej ogólny i najczęściej używany do opisu powyższych zjawisk to *language revival*.

Innym jeszcze określeniem dotyczącym rewitalizacji języka jest lingwistyka rewiwalizacyjna lub rewiwalistyka (*revival linguistics, revivalistics*; Hinton i in. xxvii). Termin *rewiwalistyka* zaproponował i spopularyzował Ghil'ad Zuckermann (zob. *Revivalistics*; Zuckermann i Walsh), profesor lingwistyki z Uniwersytetu w Adelajdzie. Definicja rewiwalistyki zaproponowana przez Zuckermanna jest następująca: „nowy, globalny, transdyscyplinarny obszar badań obejmujący odradzanie języka, jego rewiwalizację i ożywianie” (tłum. moje, Zuckermann, *Revivalistics* 199-200). Te trzy terminy – odradzanie się języka, jego rewiwalizacja i ożywianie – zostaną omówione poniżej.

Wspomniane przez G. Zuckermanna odradzanie² (*language reclamation*) to swojego rodzaju przywracanie języka (*language revival*), którym już nikt nie włada. Zuckermann określa takie języki mianem „śpiąca królewna”, są one bowiem niejako uśpione (*de facto* wymarłe), tj. jest jeszcze szansa na ich przywrócenie do komunikacji. Przykładem na język odrodzony (odzyskany) jest język hebrajski, jak również mniej znane języki, takie jak: kurna (język Aborygenów z półwyspu Eyre w południowej Australii niedaleko Adelajdy, wymarły w 1929 roku), wampanoag (zwany również językiem massachusetts, używany do XVIII wieku w okolicach Bostonu w USA), siraya (język używany do końca XIX wieku na Tajlandii), myaamia (język Miami-Illinois, wymarły w latach 50., a rewitalizowany od lat 90. XX wieku) oraz tytułowy barngarla (Zuckermann, *Revivalistics*; Butterweck i in.), który Zuckermann rewitalizuje od 2011 roku we współpracy z Komisją Doradczą Języka Barngarla (BLAC³).

W przeciwieństwie do odradzania się języka, rewiwalizacja (*language revitalization*) to przywracanie poważnie zagrożonego języka, tzn. takiego, którym włada głównie starsze pokolenie, a zatem dzieci zwykle nie znają już rodzimego języka swoich rodziców, w szczególności nie posługują się nim w celach komunikacji z członkami rodziny. Jako przykład Butterweck i in.

² Dokładne tłumaczenie angielskiego *reclamation* to odzyskiwanie, jednak ze względów stylistycznych *reclamation* tłumaczone będzie jako odradzanie.

³ www.barngarla.com/blac.

(„Easy Construction of Multimedia Online Language Textbooks and Linguistics Papers with LARA”) podają język adnyamathanha, z grupy Thura-Yura, używany przez ludność obszaru Flinders Ranges (w górach Flindersa na północ od Adelajdy) w Australii Południowej, język karuk (w północno-zachodniej Kalifornii) czy walmajarri (język używany w zachodniej Australii).

Ożywianie języka (*language reinvigoration*) natomiast to podejmowanie działań mających na celu podtrzymanie użycia języka, który jest zagrożony, przy czym językiem tym władają jeszcze dzieci jego rodzimych użytkowników. Transmisja międzypokoleniowa języka etnicznego jest kluczowym czynnikiem zachowania go (*language maintenance*) i kryterium klasyfikacji języka jako wymagającego ożywienia (a nie rewitalizacji czy odrodzenia), używając nomenklatury Zuckermanna. Dobrymi przykładami na ożywianie języka są walijski i irlandzki (Zuckermann, *Revivalistics*), ale także języki romańskie, jak kataloński czy francuski używany w prowincji Quebec w Kanadzie (Butterweck i in.). Jeśli dzieci rodzimych użytkowników danego języka nie władają już językiem swoich rodziców jako językiem ojczystym, wówczas języki takie uznawane są za zagrożone (Austin i Sallabank 1).

Rewiwalistyka (rewitalizacja języka) jest zdecydowanie odgraniczana przez G. Zuckermanna (jak również Ostlera; Austina i Sallabank „Language Documentation and Language Revitalization” czy Austina 199) od istniejącej do tej pory i ugruntowanej dziedziny językoznawstwa, rozwijanej od lat 90., znanej jako lingwistyka dokumentacyjna (*documentary linguistics*), która tym różni się od lingwistyki rewitalizacyjnej, że koncentruje swoją uwagę na formalnym, naukowym dokumentowaniu i opisie języków (badając jego składnię, aspekty morfologiczne, leksykalne, fonologiczne), co czyni ją mało przydatną w praktyce rewitalizacji języków zagrożonych⁴. Jak stwierdza Ostler (316), rewitalizacja języka jest o wiele trudniejsza od jego dokumentacji. Wymaga ona bowiem komunikowania się z całą społecznością czy grupą etniczną (a nie jedynie spisywania i archiwizowania informacji o danym języku), w celu ustalania np. zasad ortograficznych czy sposobów nazywania rzeczy, które po okresie „uśpienia” języka pojawiły się w otaczającej nas rzeczywistości (np. USB,

⁴ Należy także odróżnić dokumentację języka (*language documentation*) od opisu języka (*language description*), tj. lingwistyki opisowej (*descriptive linguistics*) (zob. Himmelmann 163; Austin 200-201). Dokumentacja obejmuje tworzenie nagrań audio lub wideo wysokiej jakości w naturalnym środowisku społeczno-kulturowym rodzimych użytkowników danego języka w celu utrwalenia brzmienia danego języka i dokonania obserwacji dotyczących np. gramatyki języka w użyciu. Z kolei opis języka koncentruje się na studium i opisie struktury języka (fonologii, składni, morfologii, semantyki i pragmatyki), a jednym z celów jest przeprowadzanie analiz porównawczych z innymi językami.

media społecznościowe, telefon komórkowy itd.). Tych słów nie było przykładowo w roku 1884, tj. w roku, kiedy C. W. Schürmann spisywał gramatykę języka barngarla (Dorian; Zuckermann i Amery, wykład 2.3 „Neologisms”). Celem rewiwalizacji, według Zuckermanna i Amery, nie jest wprowadzenie ponownie języka, który kiedyś wymarł (np. barngarli z czasów jego dokumentacji, tj. z 1884 roku), tylko zakotwiczenie go w nowej rzeczywistości, aby umożliwić komunikację w obecnym świecie. Z taką dychotomiczną opinią nie wszyscy się jednak zgadzają. Według Haig i in. (5) różnica między lingwistyką dokumentacyjną i rewitalizacją języka nie jest tak wyraźna, gdyż według tych autorów lingwistyka dokumentacyjna obejmuje studiowanie nie tylko tekstów, ale również języka używanego w komunikacji, co oznacza bezpośrednio zaangażowanie się w życie środowiska, które posługuje się danym językiem. Badacz może zatem włączyć się do działań podejmowanych z inicjatywy rodzimych użytkowników zmierzających do zachowania języka. Podsumowując, można powiedzieć, że lingwistyka dokumentacyjna w centrum uwagi stawia język, zatem badacz analizuje go i opisuje, a lingwistyka rewitalizacyjna – jego rodzimych użytkowników, badacz bowiem eksploruje społeczność etniczną, jej historię, motywację do zachowania lub powody utraty języka, sposoby komunikacji itp. (Austin). Główne zadanie językoznawstwa rewitalistycznego jest praktyczne i wiąże się przede wszystkim z dążeniem do zwiększenia liczby użytkowników danego języka (Oiko i Sallabank).

2. BARNGARLA – JĘZYK POŁUDNIOWYCH ABORYGENÓW

Gramatyka barngarla została napisana przez niemieckiego misjonarza luterńskiego, Clamora Wilhelma Schürmanna⁵, w 1844 roku (Butterweck i in.). Stanowi ona podstawę dla jej zrewidowanej, współczesnej wersji. Schürmann sporządził również mały – liczący ok. 2200 słów – słownik języka barngarla. Współcześnie od strony językoznawczej język barngarla opisał dość dokładnie Mark Clendon, dialektologię barngarla zwięźle przedstawiła Luise Hercus, a morfologię Jane Simpson i – poprzez analogię do języka adnyamathanha – Dorothy Tunbridge. Całą grupę języków Thura-Yura, z których wywodzi się barngarla, omówili Simpson i Hercus.

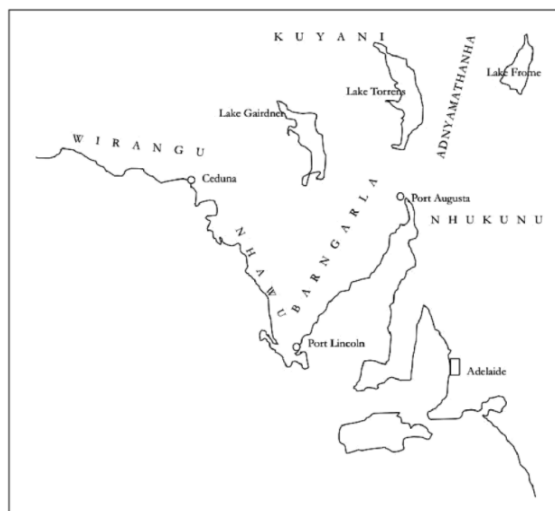
Barngarla – jak wspomniano wyżej – należy do grupy języków Thura-Yura, które z kolei przynależą do rodziny języków Pama-Nyungan. Nazwa ta pochodzi

⁵ Sporządzone przez Schürmanna opis gramatyki języka barngarla oraz słowniczek około 2200 słów dostępne są w formie skanu na stronach BLAC (www.barngarla.com/grammar).

od dwóch słów: *pama* to „człowiek” w północno-wschodniej części Australii, a *nyungan* w południowo-zachodniej (Zuckermann *Revivalistics* 227). W obrębie rodziny Pama-Nyungan barngarla klasyfikowany jest jako język północnej grupy języków Thura-Yura (Rys. 1), do której należą również kuyani i adnyamathanha (Simpson i Hercus). Nazwa Thura-Yura pochodzi od tłumaczenia słowa „człowiek”, które w tych językach brzmi albo *thura*, albo *yura*; w barngarla odpowiednikiem jest słowo *yoora* (Zuckermann, *Revivalistics* 227).

Od wczesnego okresu kolonizacji Australii zakazywane było używanie języków Aborygenów, co w rezultacie miało brzemienne skutki w postaci pozostania 13 spośród ok. 330 języków Aborygenów, które mają status języka ojczystego używanego przez dzieci (czyli języka niewymarłego) (Zuckermann i in. *Native Tongue* 56). Barngarla i inne języki z grupy języków Thura-Yura prawdopodobnie w pewnym stopniu były dla siebie wzajemnie zrozumiałe⁶, co pomogło zrekonstruować niektóre aspekty fonetyczne i gramatyczne języka barngarla (Clendon; Simpson i Hercus).

Cechą charakterystyczną języków Thura-Yura jest to, że stosunkowo rzadko mają słowa monosylabiczne oraz to, że oprócz języka wirangu wszystkie języki Thura-Yura zwykle kończą się na samogłoskę. Ponadto, grupa Thura-Yura to podgrupa języków Yura, która charakteryzuje się występowaniem lenicji⁷ (Simpson i Hercus). Języki Thura-Yura miały też bardzo rozwinięty system zaimków.

Rys. 1. Północne i zachodnie języki Thura-Yura. Źródło: Clendon xv

⁶ Według Tunbridge (282) podobieństwo leksykalne między barngarla a adnyamathanha sięgało nawet 70%.

⁷ W przypadku barngarla lenicja dotyczy laminalnych spółgłosek zwarto-wybuchowych (*laminal stops*).

W barngarla zaimki występowały w mianowniku, bierniku i ergatywie (przypadku określającym podmiot czasownika przechodniego). Clendon (23-24) rozpoznaje również przypadek celownika (oznaczany morfemem *-ni*), narzędnika (*-urninge*), allatywu (*-urniru*) i ablatywu (*-idni* lub *urni*). Używane są odmienne zaimki w zależności od 1) relacji istniejącej między dwoma interlokutorami, 2) relacji istniejącej między dwoma lub więcej osobami, z którymi mówiący rozmawia, 3) relacji między mówiącym i ludźmi, do których mówiący się odnosi (Clendon 24). Barngarla posiadał liczbę pojedynczą (np. łos), mnogą (łosie) i podwójną (dwa łosie), a także – jak to nazywa Zuckermann (*Revivalistics* 227) – liczbę supermnogą (wiele sztuk łosi). Do rdzenia czasownika dodawane są sufiksy sygnalizujące czas teraźniejszy, których podstawową formą jest *-dh-*, jednak zmieniające się, wchodząc w harmonię samogłoskową (*vowel harmony*) z ostatnią samogłoską rdzenia czasownika (*-dha-*, *-dhi-*, *-dhu-*). Czas przeszły tworzy się poprzez dodanie sufiksu *-na* (w zależności od osoby i liczby również np. *-nawu* lub *-mana*). Istnieje specjalny sufiks dla wyrażania wolitywności w czasie przyszłym (*-ng*), np. „chcę iść”. Barngarla ma również sposób wyrażania skutków czynności przeszłych, przypominający angielski czas Present Perfect, oraz modalność w czasie teraźniejszym i przeszłym, co Schürmann określa jako tryb łączący (*subjunctive*), a Clendon jako *desiderative*. Oprócz trybu rozkazującego (*-ga* i podobne formy harmonizujące z samogłoską w rdzeniu lub *-maga* w liczbie podwójnej i *-ganha* w liczbie mnogiej, np. *-ngugaga*, czyli ‘iść’, tj. *-nguga*, *ga-IMP*) istnieje też tryb napominający, zachęcający (*hortative mood*, zwykle wyrażony sufiksem *-wu*), np. pozwól mu iść. Co ciekawe, oba tryby mają też wersję emfaticzną (*-lg*). Ponadto istnieją sufiksy przyrzeczownikowe wyrażające nacechowanie. W barngarla występuje specjalny sufiks (*-nga*) dla oznaczenia zdania podrzędnego, które opisuje tło lub powód dla czynności wspomnianej w zdaniu głównym. Clendon wymienia 8 przypadków w barngarla: celownik (*dative, purposive*), ablatywny, odpowiednik narzędnika (*comitative*), allatywny, perlatywny, mianownik, dopełniacz (*possessive*). Istnieją sufiksy oznaczające kierunek oraz – co interesujące – wzajemność (*-bingi*) i unikanie (*-yalani*). Specyfiką barngarla jest również istnienie strony pośredniej (*medio-passive*). W rozdziale 2 swojej książki Clendon (13) omawia spółgłoski, przedstawiając tabelę z miejscem i sposobem artykulacji w sumie 21 spółgłosek oraz czterech samogłosek (18). Ponadto w języku barngarla zachodzi proces asymilacji zwany zjawiskiem *sandhi*. Jak zauważa Clendon (14), w języku barngarla słowa mogą (ale nie muszą) zaczynać się od samogłoski, natomiast muszą się kończyć na samogłoskę. Co ciekawe, barngarla posiada rozbudowany do 9 system nadawania imion kolejnym dzieciom w rodzaju

żeńskim i 9 w rodzaju męskim, tzn. pierwszy syn lub córka zawsze mieli tak samo na imię (Piri, Kartanya), podobnie drugi syn i córka (Wari, Warruyu), trzecia (Kunni, Kunta) itd.

3. NAUKA JĘZYKA BARNGARLA

Materiałów do nauki języka barngarla jest znikoma ilość, a te, które się od niedawna pojawiają, są efektem wyteźonej i nieocenionej pracy wspomnianego już profesora lingwistyki Ghil’ada Zuckermanna z Uniwersytetu w Adelajdzie. W roku 2019 opublikowano elementarz do nauki barngarla pt. *Barngarlidhi Manoo* (Zuckermann i Barngarla⁸), który docelowo ma zostać w całości przekonwertowany na wersję elektroniczną udostępnioną poprzez platformę LARA. Elementarz ten koncentruje się na nauce słownictwa. Innym materiałem dydaktycznym promującym naukę barngarla jest książka pt. *Mangiri Yarda* (Zuckermann i Barngarla, w przygotowaniu). Zawiera ona nie tylko leksykę, ale również podstawowe zagadnienia z gramatyki barngarla. Leksyka przedstawiona jest w materiale „50 Words”⁹.

3.1. CROWDSOURCINGOWA PLATFORMA DO NAUKI JĘZYKÓW – LARA

Zapóżycone z języka angielskiego słowo *crowdsourcing* po raz pierwszy użyte zostało przez Jeffa Howe’a w 2006 roku w magazynie *Wired*, choć załączki tego pojęcia można zauważyć już w pracy Jamesa Surowieckiego (*The Wisdom of Crowds*). Słowo *crowdsourcing* pochodzi od pojęcia *outsourcing*, które połączono z wyrazem *crowd*. Oznacza ono zatem korzystanie z zewnętrznych interesariuszy (*outsourcing*), którzy stanowią znaczącą i niezidentyfikowaną społeczność (*crowd*)¹⁰.

Crowdsourcing oznacza działania zbiorowe, włączające potencjalnie każdego użytkownika internetu do wspólnej i kreatywnej pracy nad jakimś projektem (*collaborative work*) z celem z góry określonym. Kontrola nad rozwijającym projektem jest tradycyjnie inicjowana przez twórcę projektu (inicjatywna *top down*, Brabham), jednak w niektórych opracowaniach do projektów crowdsourcingowych

⁸ Barngarla oznacza tutaj całą społeczność osób władających językiem barngarla zaangażowanych w tworzenie materiałów dydaktycznych.

⁹ *Manoo, Mangiri i 50 Words* dostępne są na stronie www.barngarla.com/barngarlalara.

¹⁰ Powstało wiele słów pochodnych, np. *crowdvoting, crowdsolving, crowdsearching, crowdshipping, crowdfunding, crowdcasting, crowdcollaboration, crowdstorming, crowdcontent, crowdsupport*, itp. (zob. np. Estellés i González).

zalicza się również te, które są inicjowane oddolnie, tj. leżą po stronie społeczności (inicjatywna *bottom-up*), rozwijającej ten projekt na udostępnionej platformie (przykładem na inicjatywę *bottom-up* jest Wikipedia). Definicja crowdsourcingu nie jest jednak jednoznaczna, stąd niektóre formy projektów otwartych opartych na współpracy (*collaborative work*) są zaliczane jako forma crowdsourcingu przez jednych badaczy, a przez innych nie (np. sporną kwestią jest Wikipedia, którą można uznać za *collaborative work*, ale niekoniecznie za przykład crowdsourcingu, co zależy od przyjętej definicji). Estellés i González („Towards and Integrated Definition of Crowdsourcing”) doliczyli się ponad 40 definicji tego terminu. Głównymi czynnikami uwzględnianymi w definiowaniu crowdsourcingu są na przykład kwestie związane z tym, po czyjej stronie leży kontrola nad projektem, ile osób liczy społeczność uczestnicząca w projekcie crowdsourcingowym, jakie są powody zaangażowania się w projekt oraz w jakim stopniu zaangażowani są w niego uczestnicy, a także jakich używają narzędzi (Brabham, rozdz. I).

Od niedawna w ramach crowdsourcingu rozwija się również pojęcie *crowdsourcing for education* (CfE; Jiang et al.). CfE koncentruje się na zastosowaniu crowdsourcingu dla celów edukacyjnych, co jest również głównym zadaniem jednego z nielicznych i aktualnie trwającego projektu unijnego „enetCollect – „European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques” (COST ACTION CA 16105). CfE to: „(a) działanie online, w którym (b) nauczyciel lub organizacja zajmująca się kształceniem (c) proponuje grupie lub indywidualnym osobom, poprzez elastyczny *open call* (d) bezpośrednią pomoc w uczeniu się lub w nauczaniu” (Jiang i in.).

Learning and Reading Assistant (dalej: LARA) to portal typu open source¹¹ wraz z programami dostępnymi online, całkowicie darmowymi, opartymi na idei crowdsourcingu¹². LARA powstała w 2018 roku (Akhlaghi) jako efekt projektu prowadzonego na Uniwersytecie Genewskim¹³ (projekt CALLector¹⁴), który współpracuje z projektem enetCollect. Jest to program edukacyjny, mający na celu wspomaganie nauki języka obcego poprzez czytanie tekstów wraz z ich tłumaczeniem oraz poprzez słuchanie nagranych do niego ścieżek dźwiękowych.

Zaletą uczenia się języków poprzez platformę LARA jest multimodalność. Użytkownik nie tylko widzi tekst, ale również go słyszy. Ponadto możliwe

¹¹ sourceforge.net/projects/callector-lara/.

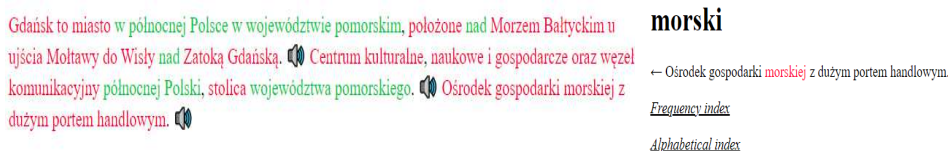
¹² Instrukcję obsługi platformy LARA w języku angielskim opisała H. Habibi („LARA Portal”).

¹³ Głównymi twórcami platformy są Emmanuel Rayner z Uniwersytetu Genewskiego i Matthias Butterweck (Habibi).

¹⁴ Opis projektu dostępny na stronie: www.unige.ch/callector/. Niniejszy artykuł powstał również w ramach działań projektu CALLector, który współpracuje z projektem CA16105.

jest wgrzywanie plików graficznych na platformę, co znacząco urozmaica naukę, w szczególności języków egzotycznych, takich jak barngarla, umożliwiając tworzenie atrakcyjnych materiałów dydaktycznych (co zostanie zademonstrowane w kolejnej sekcji). Aktualnie materiały dydaktyczne dostępne na platformie LARA składają się głównie z książek dla dzieci, które są przetłumaczone (i nagrane) w 19 językach, m.in. w języku polskim, chińskim, irlandzkim, katalońskim, hebrajskim, tureckim, farski.

Przykładowa strona, która otwiera się po zalogowaniu i wybraniu tekstu wygląda, jak na Rys. 2. Kliknięcie na ikonę głośnika pozwala na odsłuchanie wymowy danego słowa lub zdania (o ile konstruktor przygotował wcześniej nagrania audio). Po kliknięciu na wybrany wyraz na prawym marginesie pojawi się on w kontekstach innych zdań.

Rys. 2. Fragment tekstu w języku polskim na platformie LARA wraz z wyrazem *morski* podanym w kontekście

Po kolejnym kliknięciu na prawym marginesie wyświetlą się listy frekwencyjne, które informują czytelnika, jak często pojawiają się konkretne słowa w całym tekście, co pozwala na ustalenie priorytetów w kolejności uczenia się leksyki.

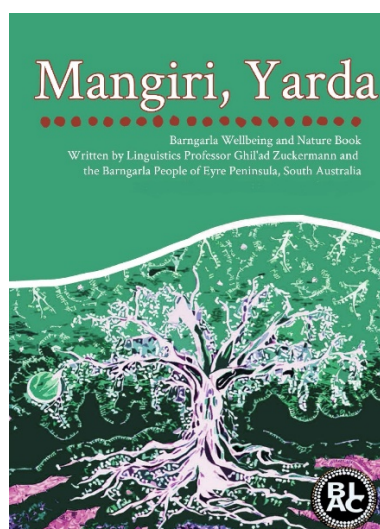
Frequency index

Rank	Word	Freq	Cumul
1	w	2	4.88%
2	północny	2	9.76%
3	Polska	2	14.63%
4	województwo	2	19.51%
5	pomorski	2	24.39%
6	nad	2	29.27%
7	Gdańsk	1	31.71%
8	to	1	34.15%
9	miasto	1	36.59%
10	położony	1	39.02%

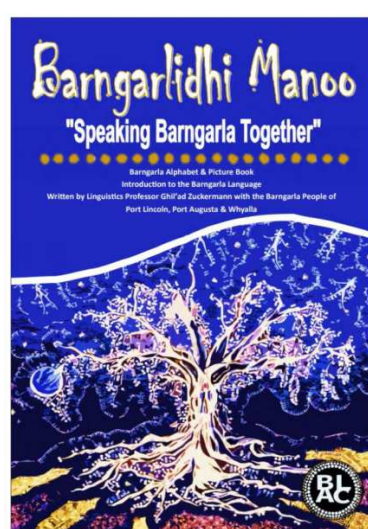
Rys. 3. Lista frekwencyjna

3.2. JĘZYK BARNGARLA NA PLATFORMIE LARA

Na platformie LARA znajdują się trzy materiały dydaktyczne do nauki barngarla: *Mangiri Yarda*, *Barngarlidhi Manoo* oraz „50 words”¹⁵. Okładki książek *Maniri* i *Manoo* przedstawia Rys. 4 i Rys. 5. Jak zapisano na okładkach tych książek, autorami *Mangiri* są G. Zuckermann, członkowie BLAC oraz społeczność barngarla z Port Lincoln, Port Augusta i Whyalla.

Rys. 4. Strona tytułowa podręcznika *Mangiri, Yarda*

Rys. 5. Strona tytułowa podręcznika *Barngarlidhi Manoo*

3.2.1. Mangiri, yarda

Fragment podręcznika *Mangiri, Yarda: Barngarla Wellbeing Book* („Kraj Mangiri: książka dobrostanu w języku barngarla”¹⁶), wydany został w wersji elektronicznej na platformie LARA w roku 2020. Zaczyna się on od wstępu, który wyjaśnia opis grupy etnicznej barngarla; jest to dokładnie ten sam tekst, co znajdujący się w podręczniku *Barngarlidhi Manoo*. Podręcznik podzielony jest na dwie części, podobnie jak materiały przygotowane przez W. Schürmanna, na podstawie których opracowano podręcznik online. Pierwsza część prezentuje wybrane informacje dotyczące fonetyki barngarla, druga z kolei to lista wybranych słów. W rozdziale „Sounds” (dźwięki) przedstawiono alfabet barngarla, składający się z 25 liter, czterech samogłosek (a, i, ii, oo), sześciu spółgłosek

¹⁵ Link do opisanych materiałów dostępny jest na stronie www.unige.ch/callector/lara-content/.

¹⁶ *Mangiri* oznacza „dobrostan”, a *Yarda* – „łąd”.

(g, l, m, n, w, y) i dwów dyftongów (ai, aw). W dalszej części omówiono dwuznaki (dy, ly, ny, dh, nh, ng) i dwa rodzaje *r* (półotwarte dźwiękowe, jak w wymowie brytyjskiego angielskiego, oraz jak w wymowie amerykańskiego angielskiego). Rozdział dotyczący pojęcia ‘Strong’ (silny) zawiera również tzw. pary minimalne („minimal pairs”), tj. zestawienie słów, które różnią się tylko jednym fonemem:

manggooroo “strong”	banggooroo “weak”
wanha “which; what; where”	warda “stump; stem”
walha “wild turkey”	warna “belly”
yabma “back of a man”	wabma “wise”

Rys. 6. Pary minimalne w rozdziale „Strong”

Druga część – „Song” – zawiera cztery pieśni religijne (wprowadzone przez W. Schürmanna, który – jak wcześniej wspomniano – był luterzańskim misjonarzem). W XIX wieku pieśni, a z nimi religia zachodnia, były narzucone tubylcom, są więc dowodem na uciskanie Aborygenów, jednak dzięki nim mamy współcześnie dostęp do języka barngarla z lat 80. XIX wieku, co jest pomocne w rewitalizacji tego języka. Pod pieśniami dodano informacje dotyczące składni i semantyki (np. „EMPH” dla oznaczenia emfazy, „LOC” dla oznaczenia miejscownika). W przyszłości pieśni te mają być usunięte z podręcznika i przeniesione do książki elektronicznej (na platformie LARA) składającej się tylko z pieśni religijnych (Zuckermann, rozmowa online 23.06.2021). Z pewnością jest to dobra decyzja, uczenie się bowiem języka obcego na podstawie pieśni religijnych wydaje się być trudnym i mało efektywnym zadaniem.

Część leksykalna („Barngarla Wordlist”) zawiera słowa, które dotyczą następujących tematów: zdrowie, szczęście, miłość, przyjaźń. Podręcznik zawiera zatem jedynie cztery tematy, co nie czyni go typowym materiałem do nauki języka, tym bardziej, że tematy te nie są dobrym punktem wyjścia do nawiązania pierwszej komunikacji z rodzimymi użytkownikami, a raczej do dyskusji i wyrażania opinii osób będących już na wyższym poziomie językowym. Pojęcia te są jednak ważne w kulturze barngarla i z tego powodu zostały ujęte w treści podręcznika. Oprócz podania słów oraz kilku kontekstów, w których występują, można się również dowiedzieć, skąd dane słowo się wywodzi. Na przykład słowo „szczęście” (*Moordihdi*) pochodzi od słowa „łosoś” (*Moordhi*), ponieważ dawniej – jak czytamy na stronie podręcznika – użytkownicy języka barngarla wyrażali radość i szczęście, kiedy widzieli ławicę łososi. Inne słowo wyrażające pojęcie szczęścia to *Maiwarn* i oznacza z kolei uczucie sytości, bycie naj-

dzonym. Leksykon na platformie LARA nie jest zatem typowym słownikiem obrazkowym, zawiera on bowiem bardzo interesujące informacje o etymologii słów i ich kulturowych konotacjach.

◀ ▲ ▶ Table of Contents

Barngarla Wordlist

Happy

Happy

Moordi (salmon)-dhi (Aboriginal people would express their joy when they saw the shoal of a fish)

Moordidhi	Walara	Maiwarnna
To rejoice; to exult; to shout	Joyous; funny; droll; witty; intelligent	Full; satisfied with food
Ngooragoonidhi	Wiyidhi	Moongaldidhi
To be happy; to rejoice	To laugh; to rejoice	To be satisfied (with food)

Rys. 7. Rozdział poświęcony tematyce szczęścia w podręczniku *Mangiri*

Analogicznie do innych tekstów na platformie LARA, teksty w *Mangiri* można wyświetlić w formie list frekwencyjnych. Słowo, na które klikniemy, jest umieszczone (na prawym marginesie) w kontekście innych zdań, w których wystąpiło (zob. Rys. 8).

moordidhi

← Moordi (salmon)-dhi (Aboriginal people would express their joy when they saw the shoal of a fish)
 Moordidhi Walara Maiwarnna To rejoice; to exult; to shout Joyous; funny; droll; witty; intelligent Full; satisfied with food Ngooragoonidhi Wiyidhi Moongaldidhi To be happy; to rejoice To laugh; to rejoice To be satisfied (with food) Seat of emotions

[Frequency index](#)

[Alphabetical index](#)

Frequency index

Rank	Word	Freq	Cumul
1	yooora	14	3.15%
2	oorndagarra	11	5.62%
3	ngarrinyarlboo	10	7.87%
4	mirinya	10	10.11%
5	gooda	10	12.36%
6	wilya	9	14.38%
7	bandya	9	16.40%
8	wayi	9	18.43%
9	nhagoo	7	20.00%
10	widla	7	21.57%

Rys. 8. Lista frekwencyjna do tekstu w podręczniku *Mangiri*

Po kliknięciu na dowolne słowo pojawia się kolejne okno z danym słowem w innych zdaniach, w których występuje w tekstach barngarla dostępnych na platformie LARA (Rys. 9). Poniżej przedstawiono drugie słowo z listy frekwencyjnej (*oorndagarra*, czyli Bóg, ‘God’). Po kliknięciu strzałki z lewej strony przy dowolnym wersie pojawiają się rozszerzone konteksty z wyszukiwanym wyrazem:

oorndagarra

- ← Wilya galgarridni imini, ngaidyi **Oorndagarra!**
- ← wilya galgarridni iminingaidyi **Oorndagarra** soul, spirit ancient sacredmy God
- ← **Oorndagarranha** ngadyidningi gabmarra warna gardindya
- ← **Oorndagarranha** ngadyidningi ngaldi yalda ngayi
- ← **Oorndagarraru** nhoornoo nhagooga gooda wayigoomaga
- ← Nhoorrali garlarri garngaga **Oorndagarranha** yabirdi
- ← The interlinear gloss looks like this: **Oorndagarra-nha** ngadyi-dningi gabmarra warna gardindya
- ← Lord-IND I-NOM-COM always glad **Oorndagarra-nha** ngadyi-dningi ngaldi yalda ngayi
- ← **Oorndagarra-ru** nhoornoo nhagooga gooda wayigooma-ga
- ← Nhoorrali garla-rii gamga-ga **Oorndagarra-nha** yabirdi

Wilya galgarridni imini, ngaidyi Oorndagarra!	O Lord, My God,
Ngadhoo nhina ngoowadha inha yadna gooda madlanidhi. 	I pray that these things shall never end.
Moorroo, wardarna, 	The sand and the sea,
Baloo wandoobidni, 	The rush of the waters,
Goorrana ilgaringi, 	The crash of the heavens,
Yoorarriroo ngoowalyga wabara. 	The prayer of Man.

Rys. 9. Słowa oorndagarra w kontekstach

Interesujące są również fragmenty rozszerzające znaczenie tytułowego słowa. Na przykład, w rozdziale „Happy” umieszczono synonimy tego słowa wraz z ich tłumaczeniem na język angielski i opisem znaczenia.

Barngarla	Meaning	Literally
Warna gardindya	Gład	<i>Belly blood</i>
Warna moondalya	Gład; merry	<i>Belly sweet</i>
Warna moondalyidhi	To feel glad	
Warna waiiri	Gład; pleased	<i>Belly healthy</i>
Warna waiiridhi	To be pleased	
Yoori mandyari	In good humour; glad; merry	<i>Ear nice</i>
Yoori marnidhi	To be in good humour; glad; merry	<i>Ear good-to be</i>

Rys. 10. Znaczenia słów wyrażających pojęcie „szczęśliwy” w barngarla

W rozdziale „Strong” podano również wskazówki dotyczące morfologii słowa *Warlboonidhi* (‘to be strong’, być silnym), co zdecydowanie ułatwi uczącym się, zwłaszcza osobom znającym języki europejskie, opanowanie tego egzotycznego języka. Składowymi tego wyrazu są morfemy *-ni*, który nadaje czasownikowi *warlboo* formę stanu (istnienia), oraz *-dhi* oznaczającego czas teraźniejszy, czynność wykonywaną w tym momencie.

3.2.2. Barnharlidhi manoo

Barnharlidhi Manoo zawiera nagrania audio w dwóch wersjach: z głosem G. Zuckermana oraz z głosami rodzimych użytkowników języka barngarla. Podręcznik otwiera wstęp opisujący krótko grupę etniczną mówiącą w języku barngarla. Następną sekcją poświęconą jest krótkiemu opisowi historii języka barngarla i samemu językowi oraz Komisji Doradczej Języka Barngarla. Kolejny

rozdział wprowadza alfabet i wyjaśnia artykulację samogłosek, spółgłosek i dyftongów. Następna sekcja zawiera listę fraz związanych z pozdrowieniami. Dalsza część podręcznika to słownik obrazkowy podzielony na dwie części: alfabetyczny i tematyczny; części te prezentowane są naprzemiennie. Słownik tematyczny zawiera następujące zagadnienia: zwierzęta, ptaki, liczby, robaki, imiona według kolejności urodzin (por. wyjaśnienie w sekcji opisującej język barngarla), rodzina, części ciała, wyrażanie samopoczucia, kolory, nazwy miejscowości w obrębie „Kraju Barngarla”, kierunki, czasowniki ruchu, gady i żaby, rośliny i drzewa, narzędzia. Część dotycząca liczb nie tylko uczy liczebników, ale też wyjaśnia kwestię gramatyczną: występowanie liczby pojedynczej, mnogiej i podwójnej. Pod literą ‘L’ umieszczono krótkie ćwiczenie gramatyczno-leksykalne dotyczące liczebników pod nazwą „Let’s have a try”. Zaprezentowana leksyka jest bogato ilustrowana zdjęciami społeczności barngarla i artefaktów (Rys. 11). Można mieć wątpliwości, w jakim stopniu przydatne jest uczenie się nazw np. robaków czy gadów na poziomie początkującym. Wybór takich a nie innych słów wydaje się być podyktowany nie tyle praktycznym celem komunikacji z rodzimymi użytkownikami, ile przybliżeniem pewnych kwestii typowych dla środowiska i bogatej kultury użytkowników barngarla.

Rys. 11. Ilustracje i tłumaczenia na język angielski dwóch słów w barngarla: *włócznia i boomerang używany do łowienia ryb*

3.2.3. Barngarla: 50 words

Glosariusz 50 słów zawiera listę najczęściej używanych słów i fraz napisanych w języku angielskim. Po ich kliknięciu można odsłuchać ich tłumaczenie czytane w języku barngarla. Niestety tłumaczenia w języku barngarla nie są zapisane. Na prawym marginesie z kolei pojawiają się słowa z listy, wraz z możliwością rozwinięcia list słów ułożonych alfabetycznie lub według frekwencji.

Barngarla: 50 words

welcome
hello
goodbye/I'll see you later
where are you going?
I'm going home
no
yes
what is your name?

hello[← hello](#)[Frequency index](#)[Alphabetical index](#)

Rys. 12. Lista popularnych słów i zdań w języku angielskim

Podsumowując, na platformie LARA w podręcznikach do nauki języka barngarla umieszczono informacje z zakresu fonetyki, morfologii, składni, leksyki (w tym etymologii słów) oraz semantyki. Dodatkowym atutem opisanych podręczników jest duży nacisk położony na kwestie kulturowe typowe dla użytkowników barngarla. Aktualnie dostępne wersje podręczników to jedynie krótkie fragmenty projektu, będącego w trakcie realizacji, a którego celem jest wpieranie działań zmierzających do odrodzenia się tego języka, jak również do jego popularyzacji. W związku z tym, że są to nadal projekty w realizacji, aktualna zawartość podręczników może wydawać się niewystarczająca do uzyskania celu, jakim jest możliwość nauczania się języka barngarla. Układ podręczników jest natomiast przejrzysty i atrakcyjny, a zakres informacji o tym języku jest bogaty i zachęca do zgłębiania zarówno języka, jak i kultury barngarla, którą ten język odzwierciedla.

WNIOSKI

Platforma LARA to interesujące narzędzie służące do nauki języków obcych, które może być również z powodzeniem wykorzystane do rewitalizacji i odrodzenia języków zagrożonych. Funkcjonalność platformy LARA umożliwia przygotowanie tekstów do czytania, które są przetłumaczone na dowolny język, nauczanie się wymowy poprzez odsłuchiwanie nagrań audio na poziomie słów i zdań (tj. na poziomie cech segmentalnych i suprasegmentalnych) oraz

uczenie się słownictwa w kontekście. Dzięki platformie LARA starania zmierzające do odrodzenia się języka barngarla, który wymarł w latach 60., mogą przyczynić się do jego ponownego używania w społeczności aborygenów z jednej strony, a drugiej do popularyzacji tego egzotycznego języka mniejszości wśród innych potencjalnych użytkowników spoza społeczności aborygeńskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Akhlaghi, Elham, i in. „Demonstration of LARA: A Learning and Reading Assistant”. *SLaTE 2019: 8th ISCA Workshop on Speech and Language Technology in Education 20-21 September 2019, Graz, Austria*, www.isca-speech.org/archive/SLaTE_2019/pdfs/SLaTE_2019_paper_06.pdf. Dostęp 11.04.2021.
- Austin, Peter K. „Language Documentation and Language Revitalization”. *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide*, red. Justyna Olka, i Julia Sallibank, Cambridge University Press, 2020, ss. 119-211.
- Austin, Peter K., i Julia Sallibank, redaktorzy. „Welcome!” *Endangered Languages*. Cambridge University Press, 2011, ss. 1-6.
- Brabham, Deren C. *Crowdsourcing*. MIT Press, 2017.
- Butterweck, Matt, i in. „Easy Construction of Multimedia Online Language Textbooks and Linguistics Papers with LARA”. ICERI 2019, Seville, Spain, November 11-13, 2019, www.unige.ch/collector/files/9115/7305/3445/ICERI_linguistics_final.pdf. Dostęp 24.11.2021.
- Clendon, Mark. *Clamor Schürmann's Barngarla Grammar: A Commentary on the First Section of "A Vocabulary of the Parnkalla language"*. University of Adelaide Press, 2018.
- Dorian, Nancy C. „Purism vs. Compromise in Language Revitalization and Language Revival”. *Language in Society*, t. 23, nr 3, 1994, ss. 479-494.
- Estellés, Enrique, i Fernando González. „Towards and Integrated Definition of Crowdsourcing”. *Journal of Information Science*, t. 38, nr 2, 2012, ss. 189-200.
- Habibi, Hanieh. „LARA Portal: A Tool for Teachers to Develop Interactive Text Context, an Environment for Students to Improve Reading Skills”. *International Conference of Education, Research and Innovation, Seville, Spain, 11-13 November 2019*, www.unige.ch/collector/files/6615/7305/3474/LARA_PORTAL.pdf. Dostęp 12.04.2021.
- Haig, Geoffrey L. J., i in. „Introduction”. *Documenting Endangered Languages: Achievements and Perspectives*, red. Geoffrey L. J. Haig, Nicole Nau, Stefan Schnell, Claudia Wegener. De Gruyter Mouton, 2011, ss. 1-16.
- Hercus, Louise. *A Grammar of the Wirangu Language from the West Coast of South Australia*. Pacific Linguistics C-150, 1999.
- Himmelman, Nikolaus P. „Documentary and Descriptive Linguistics”. *Linguistics*, t. 36, 1988, ss. 161-95.
- Hinton, Leanne, i in. „Introduction. Language Revitalization as a Growing Field of Study and Practice”. *The Routledge Handbook of Language Revitalization*, red. Leanne Hinton, Leena Huss, Gerald Roche, Routledge, Taylor & Francis Group, 2018, ss. xxi-xxx.
- Howe, Jeff. „The Rise of Crowdsourcing”. *Wired Magazine*, 14(6), 2006, ss. 1-4.
- Jiang, Yuchao, i in. *A Review on Crowdsourcing for Education: State of the Art of Literature and Practice. PACIS 2018 Proceedings. 180*. aisel.aisnet.org/pacis2018/180. Dostęp 12.04.2021.

- „Language Documentation and Language Revitalization: Some Methodological Considerations”. *The Routledge Handbook of Language Revitalization*, red. Leanna Hinton, Leena Huss, i Gerald Roche, Routledge, 2018, ss. 207-15.
- Olko, Justyna, i Julia Sallabank. *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide*. Cambridge University Press, 2020.
- Ostler, Nicholas. „Language Maintenance, Shift, and Endangerment”. *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics*, red. Rajend Mesthrie, Cambridge University Press, 2011, ss. 315-44.
- Prester, Julian, i in. „Crowdsourcing for Education: Literature Review, Conceptual Framework, and Research Agenda”. *Proceedings of the 27th European Conference on Information Systems (ECIS), Stockholm & Uppsala, Sweden, June 8-14, 2019*, aisel.aisnet.org/ecis2019_rp/114. Dostęp 12.04.2021.
- Rayner, Manny, i in. „Constructing LARA Content”. www.issco.unige.ch/en/research/projects/callector/LARADoc/build/html/index.html. Dostęp 20.06. 2021.
- Schürmann, Clamor. *A Vocabulary of the Parnkalla Language Spoken by the Natives Inhabiting the Western Shores of Spencer's Gulf, to which is Prefixed a Collection of Grammatical Rules, Hitherto Ascertained*. Adelaide: George Dehane, 1844.
- Simpson, Jane. „Making Sense of the Words in Old Wordlists”. *Paper and Talk: a Manual for Reconstituting Materials in Australian Indigenous Languages from Historical Sources*, red. Nicholas Thieberger, Aboriginal Studies Press, 2005, ss. 121-45.
- Simson, Jane, i Luise Hercus. „Thura-Yura as a Subgroup”. *Australian Languages: Classification and the Comparative Method*, red. Claire Bowern i Harold Koch, John Benjamins, 2004, ss. 207-22.
- Surowiecki, James. *The Wisdom of Crowds*. Random House, 2004.
- Tunbridge, Dorothy. „Affixes of Motion and Direction in Adnyamathanha”. *Complex Sentence Constructions in Australian Languages*, red. Paul Austin, John Benjamins, 1988, ss. 267-83.
- Zuckermann, Ghil'ad. *Dictionary of the Barnjarla Aboriginal Language of Eyre Peninsula, South Australia*, 2018, www.dictionary.barnjarla.org/. Dostęp 16.06.2021.
- Zuckermann, Ghil'ad. *Revivalistics: From the Genesis of Israeli to Language Reclamation in Australia and Beyond*. Oxford University Press, 2020.
- Zuckermann, Ghil'ad, i Rob Amery. *Language Revival: Securing the Future of Endangered Languages*. EdX, 2015.
- Zuckermann, Ghil'ad, i Barnjarla. *Barnjarlidhi Manoo*. E-book. „Speaking Barnjarla Together”, 2019, część 1: www.barnjarlalanguage.com/dictionary. Dostęp 24.07.2021; część 2: www.adelaide.edu.au/directory/ghilad.zuckermann?dsn=directory.file;field=data;id=41096;m=view. Dostęp 24.07.2021.
- Zuckermann, Ghil'ad i Barnjarla. *Mangiri: „Barnjarla Wellbeing”*. W przygotowaniu.
- Zuckermann, Ghil'ad, i in. „LARA in the Service of Revivalistics and Documentary Linguistics: Community Engagement and Endangered Languages”. *ComputEL 2021 Proceedings of the 4th Workshop on the Use of Computational Methods in the Study of Endangered Languages, online, March 2-3, 2021*. T. 1, ss. 13-23, www.unige.ch/callector/files/1216/1700/1508/2021.computel-1.3.pdf. Dostęp 24.07.2021.
- Zuckermann, Ghil'ad, i in. „Native Tongue Title: Compensation for the Loss Aboriginal Languages”. *Australian Aboriginal Studies*, t. 1, 2014, ss. 55-71.
- Zuckermann, Ghil'ad i Michael Walsh. „Stop, Revive, Survive: Lessons from the Hebrew Revival Applicable to the Reclamation, Maintenance and Empowerment of Aboriginal Languages and Cultures”. *Australian Journal of Linguistics*, t. 31, nr 1, 2011, ss. 111-27.

BARNGARLA – JĘZYK AUSTRALIJSKICH ABORYGENÓW
NA CROWDSOURCINGOWEJ PLATFORMIE EDUKACYJNEJ LARA

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie materiałów dydaktycznych do nauki ginącego języka australijskich Aborygenów – barngarla. Język barngarla należy do największej rodziny języków rdzennych mieszkańców Australii, Pama-Nyungan, na którą składa się w sumie ok. 300 języków. Barngarla to język z grupy Thura-Yura, który wymarł w roku 1960, jednak w roku 2012 został zrewitalizowany dzięki staraniom badaczy z Uniwersytetu w Adelajdzie. Językiem tym mówią nieliczni już rdzenni mieszkańcy południowej Australii na półwyspie Eyre. W celu ratowania języka barngarla przed ponownym wyginięciem opracowano multimedialne materiały dydaktyczne do jego nauki, które w formie elektronicznej dostępne są na crowdsourcingowej platformie edukacyjnej LARA (Language and Reading Assistant).

Słowa kluczowe: język barngarla; język Aborygenów; *crowdsourcing*; platforma edukacyjna LARA; lingwistyka rewiwalizacyjna; rewiwalistyka.

BARNGARLA—AN AUSTRALIAN ABORIGINAL LANGUAGE
ON THE CROWDSOURCING EDUCATIONAL PLATFORM LARA

Summary

The aim of this paper is to present some didactic materials designed to learn Barngarla, which is an Australian Aboriginal language. Barngarla represents the Thura-Yura group of languages that is part of the largest Australian Aboriginal language family—Pama-Nyungan—which comprises about 300 languages in total. Barngarla died out in the 1960s, but as of 2012 measures have been undertaken by researchers from the University of Adelaide to revitalise the language. The language is spoken by a small community inhabiting the Eyre Peninsula in South Australia. The teaching materials designed to revitalise the language are partially available on the crowdsourcing educational platform LARA (Language and Reading Assistant), devoted to language teaching through reading.

Keywords: Barngarla language; language of Aborigines; crowdsourcing; LARA educational platform; revivalistic linguistics; revivalistics.